

SESTOP V ČLOVEKA

Pravkar minule razprave v slovenskem kulturnem prostoru se sicer niso izrecno lotile tudi temeljnega eksistencialnega problema slovenske zavesti, so pa ta temeljni problem oživile in posredno tudi razkrile. Kakšni so bili pretresi v slovenskem kulturnem prostoru in kdo so bili poglavitni bojevniki, že vemo. Na eni strani nekoliko starejši kulturniki, ki so vstali zoper moralnodružbeni razkroj, in sicer v imenu najsvetejšega slovenskega humanističnega izročila, v imenu tradicije NOB, socializma, demokracije in družbenega napredka. Na drugi strani mlajši kulturni delavci, ki so se v svoji obrambi prav tako sklicevali na humanistično tradicijo in nastopali v imenu humanizacije, družbenega in kulturnega napredka. Več kot na dlani je torej, da se je spor dejansko razbesnel med dvema različicama istega, med dvema različicama istih, preverjenih in tako rekoč obveznih slovenskih vrednot. Pomembnejša pa je pri tem ugotovitev, da je vsaka od bojujočih se skupin nastopala s svojo razlago teh vrednot, da so realne eksistence (na eni strani Matej Bor in sopodpisniki izjave, na drugi strani Dimitrij Rupel) izražale v območju teh vrednot vsaka svoje prepričanje in vsaka svoj eksistencialni prav. To pa nam že dovoljuje sklep, da so slovenske preverjene vrednote, ki v svojih okvirih porajajo tako bojevite eksistencialne spore, pravzaprav sporne in problematične tudi same po sebi. Če nič drugega, so realne eksistence s temi vrednotami tako ali drugače navzkriž in jih posiljujejo s svojo vsebino, ki izraža le neposredni eksistencialni interes.

Prav s tem pa se nam razkriva temeljni eksistencialni problem slovenske zavesti. Več kot očitno je, da moramo po vsem tem, ko sta obe bojujoči se skupini prignali tradicionalne slovenske vrednote do vprašljivosti, postaviti nad te vrednote resen in velik vprašaj. Storiti moramo skratka to, kar bojujoči se skupini nista storili: iztrgati moramo te vrednote iz njihovega mitičnega območja, jih dešifrirati in jim določiti njihovo dejansko eksistencialno težo in pomen. V bojevitih kontekstu, v katerem so se znašle, so bile vsekakor le neeksistencialna pretveza, ki je prikrivala ali na mitičen način osmišljala neposredne eksistencialne interese. S tem pa seveda ni izčrpana njihova celotna narava. Pogledati jih moramo še od bliže in ugotoviti, da so to pravzaprav vrednote, ki nosijo slovensko zavest

od njenega konstituiranja do NOB in njenih današnjih prizadevanj za demokracijo in napredek, in tedaj jih lahko opredelimo kot tradicionalne humanistične vrednote, ki so stare toliko, kolikor je stara slovenska zavest. Ta nekoliko zgodovinski pogled nanje pa nam jih hkrati razkriva kot preeksistentne vrednote, se pravi kot vrednote, ki so eksistirale že pred našo eksistenco. In prav kot preeksistentne vrednote nam razkrivajo tisto svojo problematičnost, ki je prišla na dan s pravkaršnjimi kultumiškimi boji, svoje konfliktno razmerje do neposrednih eksistencialnih interesov in vrednot. Niso torej le mitična pretveza tistih, ki bi radi nadaljevali slovensko zgodovino kljub njeni istočasni nezgodovinskosti, temveč še vse kaj drugega; očitno je namreč, da so te preeksistentne humanistične vrednote tudi nehumane, saj kot represivna kultura stojijo pred in nad našimi neposrednimi eksistencami. V njihovih okvirih se srečujemo in delujemo le kot dediči in nadaljevalci vrednot, ki jih je utemeljila življenjska praksa ljudi pred nami, in veljamo v glavnem le toliko, kolikor smo zvesti tem vrednotam, veliko manj pa kot pričevalci lastnih, izvirnih eksistenc. Z drugimi besedami: v okrilju teh preeksistentnih humanističnih vrednot nam ni dano sestopiti v čisto naš, samo na lasten človeški svet. Preeksistentne humanistične vrednote nas zadržujejo v humanizmu, ki je nehuman.

To sodbo pa je treba kar takoj dopolniti. Če živimo v okvirih vrednostnega sveta, ki so ga utemeljile eksistence pred našo eksistenco s svojimi lastnimi nemožnostmi in možnostmi, konkretno partizanski borci, potem ni odvezeta enkratnost in neponovljivost eksistence samo nam, ampak tudi partizanskim borce. In s tem ko partizanskim borce ne priznavamo njihove enkratne, izvime in neponovljive usode, ki je v totalnem zanikanju določenega zgodovinskega trenutka porodila herojske vrednote, tudi tem herojskim humanističnim vrednotam jemljemo njihov dialektični in eksistencialni pomen. Te vrednote so zdaj apriorne, stojijo tako rekoč same po sebi in ne po strahovladi nič, in ker niso več odgovor eksistence na nje-
no zanikanje v konkretnem zgodovinskem položaju, postajajo vse bolj in bolj neobstoje. Živijo samo še kot represivna kultura, v okviru katere se enkratne eksistence ne srečujejo več med sabo v odprtem svetu, se pravi kot lastne nemožnosti in kot lastni vrednostni odgovori. Njihovo dogajanje poteka v okviru apriornih vrednot, nič več izvimo, celovito in usodno, temveč le pod določenimi pogoji in z določenimi zadržki. Ne prihajajo več v neposredna eksistencialna razmerja in ne živijo več po lastni ničnosti in lastnih vrednotah, temveč le po vrednotah, ki so jo živele eksistence pred njimi, pri čimer peša spomin na ničnost, vrednote pa postajajo tako rekoč večne, nečloveške.

Tako so preeksistentne vrednote same nosilke spora, ki smo mu bili pravkar priča. Tako vrednostni svet kot nihilizem, ki sta v tem sporu tako bojevito vstala drug proti drugemu, sta le prikrita narava in nujna posledica samih preeksistentnih vrednot. Točneje: v svetu obveznih preeksistentnih vrednot, ki ne dopušča porajanja eksistencialnih vrednot, vse vrednostno stoji in pade s preeksistentnimi vrednotami, vsaka najmanjša okrnitev preeksistentnih vrednot pa zazija kot nezapolnljiva vrzel, kot popolni nihil. In nihil tudi je, zakaj za preeksistentnimi vrednotami ni nič eksistencialno vrednostnega. Nihil je otrok samih preeksistentnih vrednot, saj si lahko eksistencialne vrednote lahko utrejo pot samo prek razvrednotenja in razkroja preeksistentnih vrednot.

Temeljni eksistencialni problem slovenske zavesti je torej sestop v čisto človeški svet, v svet neposrednega razmerja med posameznimi eksistencami, v katerem posamezne eksistence prek izročenoosti druga drugi prihajajo do lastne ničnosti in lastnih vrednot. Z drugimi besedami: to je problem humanizacije, ki pa ga ne moremo povezovati s humanizmom, ker je pač v razkoraku z dosedanjim zgodovinskim uresničevanjem slovenske humanistične zavesti. Temelj in porok tega sestopa je eksistencialna narava naše zavesti same. Vsakdo izmed nas ni samo tukajšnji in zdajšnji, temveč tudi pretekli in prihodnji, utemeljen tako po svoji tradiciji kot po svoji taki ali drugačni veri v prihodnost. Prav tako vsakdo ni samo on sam, temveč po svoji družbeni naravi tudi bližnji. Vendar eksistira lahko samo tukaj in zdaj, v neposrednem razmerju s tukajšnjim in zdajšnjim svetom in s tukajšnjimi in zdajšnjimi eksistencami, pri čemer je uresničenje njegove lastne eksistence najtesneje povezano z uresničevanjem drugih eksistenc. V neposrednem medsebojnem razmerju se sicer posamezne eksistence med seboj izključujejo ali zanikajo, saj se nemalokrat uresničitev ene kaže le za ceno onemogočanja druge, vendar ta konflikt nikdar ne more biti le konflikt eksistence z eksistenco, temveč tudi konflikt eksistence same s seboj, jaz je eksistencialno tudi bližnji in onemogočanje bližnjega je toliko kot onemogočanje samega sebe. V neposrednem eksistencialnem razmerju so torej odprte vse možnosti tako medsebojnega zanikanja kot medsebojnega omogočanja, in prav zato je solidarnost tako rekoč zakonita. V do kraja počlovečenem svetu se lahko posamezna eksistenca uresničuje le tako in toliko, kolikor je njeno uresničevanje tudi uresničevanje drugih eksistenc. Skratka: v tem do kraja razbožanjenem svetu neposrednih eksistencialnih interesov, v tem ničnem in absurdnem svetu se nujno porajajo vrednote, ki so utemeljene

na neusmiljeni medsebojni odvisnosti posameznih existenc. Vsakdo se je prisiljen ne samo uresničiti, temveč tudi odpovedati samemu sebi. Človeško se pri tem seveda ne dogaja več v imenu predvidenega in oprijemljivega cilja, v imenu humanistično pojmovanega Jaza, temveč v imenu tretje osebe, ki ji ni mogoče določiti končnega pomena, je pa nenehni porok eksistencialne polnosti vseh in vsakogar. Zanesljivo je pri tem samo to, da potujemo tja, kjer še nikoli nismo bili. In da iz območja zgodovine stopamo v območje narave, iz območja politike v območje umetnosti.

